

Szabó Béla

Egyenes út

Kidőlt egy tölgy. Nógrádi Sándor elvtárs, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának tagja, vezérezredes, a nemzetközi és a magyar munkásmozgalom kiemelkedő alakja elhunyt. E megrendítő hír mély fájdalommal tölti el mindazok szívét, akik ismerték és becsülték, távozása nagy veszteség szülőföldje, Nógrád megye munkásmozgalmának is.

Élete határköveit jelző két dátum — 1894—1971 — népünk történetének is nagy sorsfordulóit zárja be. Történelmi korban élt. Az Osztrák-Magyar Monarchia állampolgáraként született, a monopolkapitalizmus kiszákmányolt proletárjaként indult el életútján. Élete összeforrt azzal a harccal, melyet a munkásosztály vívott felszabadulásáért, küzdelme és munkája beépült abba a szilárd épületbe, melyet úgy hívunk: szocialista Magyarország. E munkásélet végeztével a legnagyobb hősöknek kijáró tiszteletadás mellett búcsúzott el tőle dolgozó népünk.

E gazdag, harcos élet teljes egésze tanulság és példakép a továbbélőknek. „Történelmi lecke” a címe, a múlt évben megjelent életrajzi kötetének. Már ezzel is kifejezi, hogy helyesen ismerte fel az egyén helyét, szerepét a társadalomban. Élete bizonyítja, hogy megértette a történelmi leckét, tudta minden helyzetben, hogy mit követel a munkásosztály érdeke és mit kell neki, mint osztálya hű fiának cselekednie. Fialat emberként jutott el a tudatlanság ezen fokára. Maga írja „azt hiszem nem tévedek, ha azt mondom, hogy a Tanácsköztársaság idején szerzett benyomásaim és tapasztalataim tudatosították bennem végérvényesen azt az utat, amelyen járnom kell.”

Élete végéig frissek maradtak azok az élmények és mindvégig érzelmi és erkölcsi tartalékot jelentettek számára, melyeket az első proletárdiktatura időszakában a forradalmi Budapesten szerzett. A felszabadult proletáriátus elszántsága és áldozatkészsége nemcsak osztálya erejének tudatára ébresztette, hanem e felismerés bizonyosságát megőrizte s erőt adott neki a későbbiekben a megpróbáltatások éveiben is. A Tanácsköztársaság szociális, kulturális intézkedései, melyek elsőízben nyitották ki egy szebb, derűsebb élet ajtóit a munkások előtt, nemcsak felszabadult örömmel töltötték el, hanem elhatározókká váltak élete célját illetően. Egész életében azon munkálkodott, hogy a Tanácsköztársaság után bezárt ajtókat az élet, a szabadság sugarai előtt segítsen újra megnyitni, hogy örömet vigyen a dolgozó emberek szívébe és tartalmat adjon életüknek. Az érzelmek és gondolatok 1919-ben értek be és „kitéphetetlen talán azt is mondhatnám, hogy elpusztíthatatlan gyökereket eresztettek” benne.

A Tanácsköztársaság bukásának híre, mint a Vörös Hadsereg katonáját éri. Hihetetlennek tűnik neki mindaz, ami történt. „Nem hittem, hogy ha

annyi szenny után, a becsületesség és az értelem tört utat magának, az ily könnyen el is bukhasson”. Nem hitte el és nem nyugodott bele, hogy a munkáshatalom végérvényesen elbukjon. Töretlen hittel, új lendülettel indult el az úton, mely a földesúri tőkés elnyomásból a magyar nép felszabadításához vezetett. Küzdelmes életutat választott. Emigráció, üldöztetés, börtön jutott osztályrészéül, azonban soha, egy pillanatra sem tántorodott meg és sohasem tévesztette szem elől a célt.

Internacionalista volt. Elsősorban a szellem fegyverével küzdött a két világháború közötti időszakban a nemzetközi munkásmozgalomban a Kommunista Párt politikájának tudatosításáért, terjesztéséért, majd az egyre inkább főveszélyt jelentő fasizmus ellen a népfront politika sikeréért.

A Tanácsköztársaság megdöntése után Losoncon kezdte meg a pártszervező munkáját. 1921-ben, mint a losonci pártszervezet küldötte vett részt a Szlovák Szociáldemokrata Párt (marxista balszárnyának) fenyőhegyi kongresszusán. 1922-ben a Kommunista Ifjúsági Szövetség csehszlovákiai magyar titkárává választották. 1923-ban Berlinbe emigrált. Életközélemből ismerte meg a jobboldali szociáldemokrácia vezetőit, de ugyanakkor közvetlen kapcsolatba került a hamburgi marxistákkal, kiknek titkára Ernst Thelmann volt. 1923 őszén Moszkvába ment, 1924 januárjában ő is ott vonult, mint a Kommunista Internacionále koszorúvivője, abban a végeláthatatlan sorban, mely a munkásosztály nagy tanítójának Vladimir Iljics Leninnek adta meg a végtisztességet. „Lenin elment . . . írja — egy ideig sivárság gyötörte lelkünket, de hitünk megmaradt, mert tudtuk, hogy ő velünk van és áll sziklaszilárdan műve: a Párt, a szovjethatalom”. 1924-ben Bécsbe, majd Romániába távozott, hol illegális munkája során letartóztatták, börtönbe vetették, onnan csak a nemzetközi munkásszolidaritás szabadította ki és sikerült a Szovjetunióba menekülnie.

1925—1928-ig a tanulás, a szellemi erőgyűjtés gazdag éveit követték. 1928-ban már ismét Csehszlovákiában volt, hol mint a Kommunista Párt német nyelvű napilapjának a „Vorwärts”-nek szerkesztőjeként dolgozott a gazdasági válság időszakában kialakuló forradalmi helyzetben. Munkáját rendőrségi megfigyelés, zaklatás közepette végezte, s 1930 végén Csehszlovákiát is el kellett hagynia.

1933-ban, azon a tragikus január 30-án indult el Berlinből Franciaország felé, amikor Németországban a horogkeresztes bandák városszerte fáklyás menettel s féktelen ordítózással ünnepelték Hitler kancellárrá történt kinevezését. Az a tüzfolyó, mely elöntötte ezen az estén Berlin utcáit Európa felgyújtására készült. Egy magyar kommunista, Nógrádi Sándor elindult Párisba, hogy csatlakozzon azokhoz, akik készek felvenni a harcot az embertelenség ellen. Párisban, mint a Fasizmus és Háborúellenes Világbizottság titkára a népfrontmozgalom megerősítésében vállalt tevékeny szerepet. E munka során széleskörű kapcsolatot teremtett mindazokkal a marxistákkal és nem marxistákkal, akik készek voltak az emberiség védelmére. Hitvallása volt, hogy „az emberiség boldogulhat, ha a becsületes emberek megtalálják egymást a jó ügy szolgálatában”. E jó ügy hozta össze azokkal a harcoló értelmiségiekkel, kikhez a későbbiekben meleg barátság is fűzte, ezek sorából életrajzi kötetében is kiemeli Henry Barbusse-t és

Romain Rolland-ot. Bejárta Nyugat-Európát, Belgium és Svájc munkásmozgalmával közvetlen kapcsolatot teremtett. A Jószolgálati Bizottság tagjaként szervezte a segítséget a vérző Spanyolországnak.

1936 őszén hagyta el Franciaországot s Moszkvába utazott, ahol a Komintern munkatársa lett. A második világháború kitörése Moszkvában érte, ahol a Magyar Kommunista Párt Külföldi Bizottsága keretében részt vett abban a felvilágosító agitációs munkában, mely a magyar népet akarta kiszakítani a fasizmus karmaiból. A Kossuth-adó szerkesztőjeként, bemondójaként működött. Hazájától távol eltöltött 25 év alatt gazdag emberi, mozgalmi tapasztalatokat szerzett és magasan képzett gyakorlati forradalmárrá vált. Az internacionalizmus nála nemcsak elmélet volt hanem különböző népek megismerésén keresztül azok problémáit magáévá téve, mondhatni gyakorlati valósággá vált. Munkája során nemzetközi kérdésekbe oly mély betekintést nyert, hogy kiemelkedő nemzetközi szakembernek számított. A magyar nyelv mellett tökéletesen bírta a cseh, francia, német, orosz, szlovák nyelveket és a börtönben megtanult románul is. Sohasem felejtette el azonban azt az országot, ahol született, azt a népet, melynek gyermeke volt. Munkája során mindig érződött, hogy magyar internacionalista, életrajzi kötetéből mindenütt ki-kicsendül a szülőföld, a magyar nép szeretete. Az arany Prága azért is tetszik neki, mert egy kicsit Budapestet juttatja eszébe, büszke volt például arra, hogy azért választották meg a Kossuth adó egyik főbemondójává, „mert vidékiesen, palócosan beszélek, ez, mint mondták ízesebb és jobban hasonlít a hazaira mint a budapesti akcentus”.

1944 tavaszától a Magyar Kommunista Párt Külföldi Bizottsága megbízásából átvette a magyar partizáncsoportok szervezését a Szovjetunióban. Előbb az obarovi, majd a szvjatoszínói partizán iskolák parancsnoka. Halhatlan energiával és tudatossággal, ugyanakkor mély felelősségérzettel látott hozzá, hogy a fasizmus elleni harcra jelentkezett magyarok katonailag és politikailag minél előbb felkészülhessenek népünk függetlenségéért vívott nagy küzdelemre. Augusztusban e szervezőmunka eredményeként már útnak indultak az első csoportok Uszta Gyula és Szőnyi Márton vezetésével, melyeket később számosan követtek. A csoportok harcosai az ő kezébe tették le az esküt, melynek szövegét is ő írta. A magyar partizánok helyálltak, és esküjükhöz híven „minden erejükkel és tudásukkal harcoltak a magyar nép teljes felszabadulásáért”.

Nógrádi Sándor nem elégedett meg azzal, hogy távolból irányítsa e nagy küzdelmet, fegyverrel a kezében akart harcolni a német megszállók és magyar csatlósai ellen. 1944. október 8-án — miután engedélyt kapott, hogy személyesen is bekapcsolódjon a küzdelembe, — egy partizáncsoport élén, katonai repülőgéppel leszállt a Zólyom melletti repülőtérré. A szlovák partizánokkal való kapcsolatok kiépítése, a szlovák nemzeti felkelésben való aktív részvétele során harcolt az Alacsony Tátrában, a szlovák hegyekben. 1944 végén indult el csoportja Magyarországra.

1944. december 8-án lépik át Ipolytarnócnál a magyar határt. Egy negyedszázad után újra hazai földre lépett. „Amikor magyar földre tettük a lábunkat, megindultság fogott el minden magyart. Szótlanul összeölelkez-

tünk. Az éj sötétjében csak érezni lehetett, hogy könnybe lábadtak a szemek”. Elemi erővel törhetett a felszínre benne a gyermekkor, a fiatalság régmúlt éveit. — A füleki szülőház, a szécsényi iskolás évek — a szülők — a család képe — a gyermekkor, a fiatalság számtalan élménye. Élővé tette mindezt a varázslatosan szép, oly régen látott nógrádi táj, melynek minden hegye, völgye, fája, virágja oly ismert volt számára, s annyi sok szép emléket rejtett.

Hazaérkezett, de nem volt otthon: a szülőföldön, az ismert városokban, falvakban a német volt az úr. Ipolytarnócról hegyeken, erdőkön keresztül, a lakott helyeket kerülve, juhászszállásokban, erdészlakokban tanyázva indult meg a maroknyi kis csapat, hogy maga köré gyűjtse a nógrádi bányászokat, munkásokat, parasztokat és fölveggyék a harcot a fasiszta túlerővel szemben. A lakosság ételt, italt adott a partizánoknak, a csapat létszáma napról-napra nőtt, munkások, katonák, parasztok csatlakoztak, régi elvtársak, ismerősök keresték fel. A salgótarjáni iparvidéket a szovjet hadsereg katonái szabadtították fel. A Nógrádi partizáncsoport harca az abrón-csopusztai ütközettel véget ért.

Megyénk a csoport karancsberényi harcálláspontján emlékmúzeummal adózott Nógrádi Sándor és partizáncsoportja hősi küzdelmének, mellyel örökre beírták nevüket Nógrád megye munkásmozgalmának történetébe.

A felszabadulás után, mint a Magyar Kommunista Párt északmagyarországi kerületi titkára, majd mint iparügyi államtitkár, 1949-től kezdve pedig, mint a néphadsereg politikai főcsoport főnöke, előbb altábornagyként, később vezérezedesként, mint a honvédelmi miniszter első helyettese végzett kiemelkedő munkát a pártszervezés, bányászatunk, iparunk fejlesztésében, néphadseregünk erősítése terén. A személyi kultusz éveiben a hadseregből eltávolították. Nagy tapasztalatait külpolitikai téren hasznosították, pekingi, hanoi, moszkvai nagykövete volt Népköztársaságunknak. Aktív tevékenységét 1966-ig folytatta, mint a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Ellenőrző Bizottságának elnöke.

Szülőföldjére, Nógrád megyére az országos gondok között is mindig a régi szeretettel gondolt. Nevéhez fűződik többek között az első kommunista nagygyűlés Salgótarjában 1945 februárjában, amikor is húszezer ember gyűlt össze a Főtéren, hogy meghallgassa az MKP küldötteit. Segített a megye kommunistáinak az induláskor eligazodni és az itt-ott jelentkező túlzó baloldali nézetektől megszabadulni. A széncsaták idején a legközvetlenebb kapcsolat alakult ki közte és a nógrádi bányászok között, mely mindvégig megmaradt. Többször kereste fel megyénket, hová mindig hazajött, hol őt mindig hazavárták. Utolsó látogatására egy évvel ezelőtt került sor, amikor az akkor már nagybeteg Nógrádi Sándor eljött, hogy együtt ünnepeljen a salgótarjáni dolgozókkal és együtt áldozzon azok emlékének, akik 25 évvel ezelőtt életüket adták Nógrád megye szabadságáért.

Nem lehet e gazdag életút minden állomását még csak érinteni sem. Az előbbieken vázolt kép azonban nem teljes, ha nem látjuk mindezekben Nógrádi Sándort az embert. A bátor, szókimondó, véleményét nyilvánítani tudó és akaró, elveihez ragaszkodó egyenes embert. Mindazok számára, akiknek megadatott, hogy közvetlen találkozhattak vele nagy élményt

jelentett a lényéből sugárzó szerénység. E nagy élettapasztalattal és tudással rendelkező, igazán nagyot alkotó ember szerénysége volt a legnagyobb. Még azokról a kérdésekről is, melyek közismerten nevéhez fűződtek szinte személytelenül tudott beszélni. Kiegészítette e tulajdonságát a közvetlenség. Megvolt az a képessége, hogy emberi közelségbe tudott jutni bárkivel. Ez nemcsak egyszerű adottság, hanem annak következménye volt, hogy ismerte, szerette az embereket, együtt tudott érezni velük és így teremtődtek meg azok a belső szálak, amelyek embert emberrel összekötnek. Ezt az emberséget nagyon fontos kommunista erénynek tekintette. Maga írja: „akiben nincs meg a forradalmi mozgalomban megkövetelt szerénység, aki nem tiszteli a harcostársakat és bizalmatlan velük szemben az ne kapjon nagy hatalmat a kezébe... Akiben nincs meg a szükséges emberség az ne döntsön emberek sorsáról.”

Kommunista volt, tudta, hogy csak a marxista-leninista párt vezetésével kerülhet a munkásosztály ennek a hatalomnak birtokába, mely az osztály és az egész dolgozó nép felszabadtítása útját nyitja meg. E párt megteremtéséért, építéséért felelősnek is érezte magát. „Marxista-leninista párt — írja — ezt könnyű kimondani, de felépíteni és képessé tenni a proletárdiktatúra irányítására nagyon nehéz feladat.” Tudta, hogy a párt erejét a forradalmi elmélet tisztasága mellett az öntudatos, fegyelmezett, a forradalmi elmélettel felvértezett, szervezett tagság adja. Tudta, hogy ez nem születik magától, hanem azt nevelő, szervező munkával kell létrehozni. E munkába tevékenyen vett részt élete utolsó időszakáig.

Világosan látta, hogy a sikerek forrása, a továbbfejlődés, a jövő biztosítása a marxista-leninista párt és a tömegek közötti élő kapcsolat megteremtése, továbbá erősítése. E kapcsolat fontosságát klasszikus egyszerűséggel, a maga mélységében így fejezi ki: „A madár sem tud repülni, ha két szárnyát, vagy akár csak az egyiket megnyesik. A bizalomnak is két szárnya van. Az egyik a párt türelmes, bölcs bizalma a népmilliók, a munkásosztály, a parasztság, az értelmiség tömegei iránt. A másik meg a tömegek bizalma a kipróbált, szilárd, megfontolt vezetés, a párt iránt. Az elmúlt esztendőkből eredményesen dolgoztak a kommunisták azon, hogy a bizalom mindkét szárnya erősödjön.” E kommunisták soraiban élen haladt Nógrádi Sándor elvtárs, aki egész életét szentelte a bizalom e két szárnyának erősítésére.